

De seksuele daad is een agressieve daad

Toneelgroep Amsterdam speelt 'Scènes uit een huwelijk' en 'Bedrog'

Mark Cloostermans, De Standaard, 02/02/2005

De komende weken strijkt Toneelgroep Amsterdam vaak neer in België. Vorige week was in Brussel al een reeksje try-outs te zien van 'Scènes uit een huwelijk', volgende week presenteert het Kaaitheater de première van 'Bedrog', een regie van de Vlaming Peter Van Kraaij. Een gesprek met de directeur Ivo Van Hove over Vlaanderen, Nederland(s) en over ruzie.

Sinds januari 2003 is onze landgenoot Ivo Van Hove directeur van het grootste Nederlandse toneelgezelschap, dat de imposante Amsterdamse Stadsschouwburg bespeelt. Hij volgde de regisseur Gerardjan Rijnders op, die het gezelschap dertien jaar geleid had. Zonder slag of stoot ging dat niet. In de herfst van 2003 kreeg Van Hove te maken met een opstand binnen het gezelschap. Enkele kopstukken van de acteursploeg kondigden hun ontslag aan. Na intensieve gesprekken ging de storm liggen.

De vaste kern van Toneelgroep Amsterdam werd versterkt met grote namen, en de eindbalans is veel positiever dan het gekrakeel liet vermoeden. Voor Van Hove is de discussie zo langzaam gesloten: „Ik heb het boetekleed aangetrokken. Ik heb al toegegeven dat ik te hard van stapel liep. Dat ik aantrad in januari, middenin een theaterseizoen, was een slecht begin. Ik heb een en ander snel proberen recht te zetten, maar het kwaad was al geschied. Artistiek is het gezelschap nu in een stroomversnelling terechtgekomen. Ik denk dat Toneelgroep Amsterdam momenteel een plaats is waar acteurs en regisseurs zich kunnen ontwikkelen. Waarom zouden ze anders komen?”

De grens tussen Vlaanderen en Nederland

Dat Toneelgroep Amsterdam nog eens in België speelt, is goed nieuws. Het gezelschap reist de laatste jaren minder én er speelt al zo weinig Nederlands toneel bij ons. „Dat zijn twee heel verschillende dingen”, zegt Van Hove. „Toneelgroep Amsterdam is naar Nederlandse begrippen een heel groot gezelschap. We hebben twintig acteurs in vaste dienst en een tachtigtal medewerkers. Toen ik aankwam, was de situatie desastreus. Ze speelden slechts 45 keer per jaar in de Amsterdamse Stadsschouwburg. Intussen spelen we 110 keer, maar voor die (bijna) verdrievoudiging moet je wel het publiek vinden. Dat is gelukt, heel goed zelfs. De kruistochten hebben we inmiddels al zo'n dertig keer gespeeld in de Stadsschouwburg; dat is erg veel. Tegen 2007 wil ik trouwens naar 200 voorstellingen. Net als Het Toneelhuis, NT Gent en de KVS is Toneelgroep Amsterdam een groot stadsgezelschap. We zijn niet bedoeld een reisgezelschap te zijn. In de toekomst reizen we daarom nog maar met een drietal voorstellingen per jaar.”

„De scheiding tussen het Vlaamse en Nederlandse theater is inderdaad een feit. Er zijn meerdere redenen, bijvoorbeeld de taal. In Vlaanderen wordt er geen enkele voorstelling meer in normaal Nederlands gespeeld. Alles is West-Vlaams en Aantwaarps. Dat verstaat men in Nederland niet. Wat een vreemde kronkel is dat toch? Je kunt natuurlijk alles in de gij- vorm zetten. Hugo Claus gebruikte die al, maar op een fenomenaal esthetische manier: hij maakt dialect tot een taal. Nu spreekt elke acteur zoals hij zelf wil.”

Scènes uit een huwelijk

Het stuk dat Van Hove in het Kaaitheater in try-out liet gaan, gaat precies over ruzie, scheiding én terugkeer. In Scènes uit een huwelijk volgen we Johan en Marianne: een doorsneekoppel waarvan het huwelijk scène na scène uit elkaar valt, onder meer door een doodgelopen seksleven. De wrevel in de dialogen is voelbaar, maar de problemen worden ontkend; tot Johan plots opstapt, in het gezelschap van een jongere vrouw. Marianne stort in. Zijn nieuwe vrijheid bevalt Johan echter niet erg, terwijl Marianne uit

het dal weet te komen. In de voorlaatste scène voeren zij hun laatste (zelfs fysieke) gevecht, bij de ondertekening van de echtscheidingspapieren. Alles lijkt achter de rug, tot auteur de Ingmar Bergman het verhaal een optimistische draai geeft.

Van Hove: „Een van de redenen waarom ik Scènes uit een huwelijk wou doen, is om wat er gebeurt in die laatste, zesde scène. Bij het herlezen was ik aangenaam verrast dat Bergman seksualiteit niet zo'n grote rol ziet spelen in een relatie. Het is niet de basis. Integendeel, seksualiteit heeft heel veel egoïsme in zich en genereert per definitie conflict. De seksuele daad is een heel agressieve daad.”

Tolerantie

„Mijn vriend en collega Johan Simons heeft er bedenkingen bij dat ik een komedie als De kruistochten ensceneer, op een moment dat de wereld in brand staat. Hij vond dat het grootste gezelschap van Nederland het over de islam moest hebben. Dat vind ik niet. Het zou betekenen dat mijn huwelijksvierluik, waarvan Scènes uit een huwelijk het tweede deel is, geen maatschappelijke cyclus is. Niets is minder waar. Het is net een ode aan de tolerantie.”

„Bergman laat zijn personages een belangrijke stap zetten: ze tolereren elkaar. Tolerantie betekent de acceptatie van de ander als ander. Als de ander dingen doet waarmee je het niet eens bent, kán je die wel aanklagen, maar je laat het. In onze maatschappij is de tolerantie ver zoek geraakt. Men beweert dat de tolerantie te ver is doorgeslagen. Bergman laat juist zien dat tolerantie nooit ver genoeg kan gaan, dat het de basis is voor een samenleving.”

Politiek theater

„Ik zie politiek theater in de Griekse betekenis van dat woord. Politiek is verbonden zijn met de polis, nadenken over de samenleving. Dat is ook waar de politiek zich zou moeten mee bezighouden: hoe kunnen we mensen zo goed mogelijk laten samenleven? Een huwelijk wordt contractueel vastgelegd; men ondertekent papieren. Het is de kleinste band tussen twee mensen. Johan en Marianne komen, via heel verschillende paden, tot aanvaarding van hun kleinheid, hun fragiliteit. En dan komen ze allebei terug. Hun huwelijk is voorbij, het contract is verbroken. Een nieuw gesprek is mogelijk, zonder ballast. Als we dat met z'n allen zouden kunnen, dan ging de wereld goed vooruit.” (glimlacht)

Lang, maar niet langdradig

Scènes uit een huwelijk was oorspronkelijk een scenario voor een zesdelige tv-serie, dat Bergman bewerkte tot een film van drie uur. Ook de voorstelling is lang, maar (afgaande op de try-out) langdradig wordt het nooit. Van Hove plaatst het publiek weer op de scène, net als bij Koppen (1997). In het midden van het podium staat een driehoekige, afgeschermdde ruimte met ramen en deuren in, die dienst doet als coulisse. Langs de drie zijden van de driehoek zijn drie speelvlakken gemaakt. In elk speelvlak wordt een scène uit het stuk gespeeld, waarin Johan en Marianne telkens door andere acteurs worden gespeeld.

„Per scène komt het publiek in een andere setting terecht. Het is een soort simultaantheater, met zes acteurs die dezelfde twee rollen spelen. Het gaat om een jong koppel, een koppel dertigers en een van veertigers. Dat vermenigvuldigt het aantal visies op één en dezelfde tekst. Het koppel Alwin Pulinckx en Karina Smulders gelooft nog dat alles wel in orde zal komen. Hadewych Minis en Roeland Fernhout hebben al een hele strijd gestreden, maar ze hebben nog hoop. Bij het oudere koppel, Hugo Koolschijn en Renée Fokker, zijn er al littekens, nieuwe wonden zijn bijna niet meer te slaan, het cynisme is ingetreden.”

Scènes uit een huwelijk heeft iets tv-feuilletonachtigs, omdat de acteurs heel ontheatraal en gewoontjes spelen. Ze zitten ook vlakbij, lopen tussen het publiek door, maar maken er geen contact mee. Het publiek bestaat voor hen niet. Het is een onzichtbare voyeur,

die z'n neus steekt in andermans ellende. Dat maakt de voorstelling tegelijk grappig, en (ja, zowaar!) ontroerend. Van Hoves simultaantheater heeft een duidelijke meerwaarde ten opzichte van Bergmans tekst. Omdat voor de pauze de drie eerste scènes drie keer gespeeld worden, telkens voor een ander publiek, kun je op de voorgrond een verliefd koppel zien spelen, terwijl elders op de scène een man en een vrouw uitzinnig tegen elkaar aan het krijsen zijn. Het koppel onderbreekt zelfs zijn discussie om bij de deur te staan luisteren naar het gekrijs. Van de burens? Nee, van henzelf, in een ander tijdvak. Het maakt alles nog een tikje wranger: Johan en Marianne lijken allerlei waarschuwingen te krijgen, die ze stuk voor stuk negeren, steeds meer pijn tegemoet.

De legende wil dat het aantal echtscheidingen in Zweden omhoogschoot na het uitzenden van Bergmans tv-reeks. U bent gewaarschuwd.

Toneelgroep Amsterdam speelt „Scènes uit een huwelijk”. Belgische premièrereeks: 2, 3, 4 en 5 maart in de Singel in Antwerpen (03-248.28.28). Daarna nog in de Vooruit in Gent, op 9, 10, 11 en 12 maart (09-267.28.20), in Brugge (5/4), Kortrijk (7/4), Hasselt (9/4) en Brussel (22-23/4).

Toneelgroep Amsterdam speelt „Bedrog”. Première op 3/2, in het Kaaitheater in Brussel (02-201.59.59). Ook nog op 4 en 5/2 (Kaaitheater) en 22/3 (Brugge).